

SOCIJALNI NAUK CRKVE U HRVATSKOJ Katedra socijalnog nauka Crkve¹

Stjepan BALOBAN, Zagreb

Sažetak

Nakon demokratskih promjena u Hrvatskoj 1990. godine socijalni nauk Crkve postaje zanimljivim ne samo u Crkvi i teologiji nego i u hrvatskom društvu i uopće znanstvenoj zajednici. Dok je devedesetih godina 20. stoljeća socijalni nauk Crkve bio poželjan za rješavanje brojnih pitanja socijalno-etičkog sadržaja u hrvatskom društvu, u posljednjih nekoliko godina nailazi na određeno odbijanje u dijelu društvene javnosti za koju kršćani i Crkva »nemaju što tražiti u javnom životu«. Oko socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj vezuju se brojne nejasnoće kako u hrvatskoj teologiji tako i općenito u hrvatskoj javnosti. U ovom radu se pokušavaju ponuditi odgovori na neka važna pitanja u razvoju socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj. Prvi dio rada: *Hrvatske specifičnosti i 'nejasnoće' i Od društvenog nauka Crkve do Katedre socijalnog nauka Crkve* obrađuje po prvi puta razvoj socijalnog nauka Crkve kao samostalne teološke discipline na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. Iznose se zanimljivi i korisni podaci u svezi nazivlja (sociologija, društveni nauk Crkve, katolički društveni nauk, socijalni nauk Crkve) i profesora koji su na KBF-u u Zagrebu predavali taj predmet kao i bližu povijest nastanka Katedre socijalnog nauka Crkve (31. ožujka 2000.). Drugi dio rada: *Vrijeme Ivana Pavla II.: definicija i pojačano zanimanje te Suvremeni izazovi socijalnog nauka Crkve* bavi se pitanjem važnosti i značenja socijalnog nauka Crkve kako u teologiji tako i u društvenom životu. Posebna pozornost se posvećuje hrvatskoj situaciji u kojoj se predviđa razvoj socijalnog nauka Crkve na teoretskoj i praktičnoj razini. Upravo preko aktualnih tema kojima se bavi socijalni nauk Crkve, hrvatska teologija može i danas stupiti u, za hrvatsko društvo, tako potreban interdisciplinarni dijalog. To vrijedi kako za unutarhrvatsku situaciju tako i za hrvatski put prema Europskoj uniji.

Ključne riječi: sociologija, socijalni nauk Crkve, katedra socijalnog nauka Crkve, autonomija socijalnog nauka, socijalni govor Crkve.

Uvod

Socijalni nauk Crkve se u različitim zemljama, bolje reći jezičnim govornim područjima, različito razvijao. O tom razvoju ovisi problematika kojom se bavio

¹ Povod ovom članku jest predavanje održano na XXVIII. međunarodnom znanstvenom simpoziju profesora teologije (Zadar, 14. i 15. travnja 2004.) s temom: Aktualne teme suvremene teologije.

ili bavi kao i konkretna postignuća i aktualne teme koje su na osnovu socijalnog nauka u pojedinim Crkvama i društvima obrađivane. Bez obzira na te značajne razlike možemo reći da se u 19. stoljeću u širim intelektualnim katoličkim krugovima (Francuske, Njemačke, Švicarske, Italije, Austrije ...) počelo organiziranje raspravljati o socijalnoj problematici što je, najvjerojatnije, pridonijelo stvaranju ozračja za objavljivanje prve socijalne enciklike pape Lava XIII., *Rerum novarum* (15. svibnja 1891. godine).

Spomenuta enciklika je proizvela dva važna učinka: a) teološkim govorom ulazi u raspravu o 'radničkom pitanju' kao socijalnom pitanju i time naznačuje odnos Crkve i teologije prema svijetu; b) unutar Crkve otvorila je prostor za organizirano teološko proučavanje socijalne problematike što je teološka učilišta potaknulo na otvaranje katedri ili instituta socijalnog nauka Crkve.

Od tog trenutka socijalni nauk Crkve pod različitim imenima (od 1931. godine i enciklike *Quadragesimo anno, doctrina socialis ecclesiae*) i s problemima u nazivlju (posebno vidljivo neposredno prije Drugoga vatikanskog sabora i sve do pape Ivana Pavla II.) razvijao se, s jedne strane, unutar službene Crkve s važnim socijalnim dokumentima i, s druge strane, s više ili manje uspjeha unutar teologije što je velikim dijelom ovisilo o pojedinoj zemlji.

Primjerice, već 1893. godine na Katoličkom teološkom fakultetu u Münsteru se osniva *Katedra za kršćanski socijalni nauk* (Christliche Gesellschaftslehre) pod vodstvom Frantza Hitzea, koja će 1951. godine pod vodstvom prof. dr. Josefa Höffnera, kasnije kardinala, prerasti na istom Fakultetu u respektabilni *Institut za kršćanske socijalne znanosti* (Institut für Christliche Sozialwissenschaften)². Nadalje, 1901. godine austrijski biskupi su odredili da se u svim bogoslovijama treba predavati socijalni nauk Crkve. U tom kontekstu događali su se određeni pomaci i u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu u Zagrebu. Naime, novi rektor Josip Lang u pismu od 9. studenog 1908. godine moli nadbiskupa Posilovića da se na zagrebačkoj bogosloviji za bogoslove-klerike omogući dovodenje »učitelja sociologije i vodiča dogmatskog seminara«³. Rektor Josip Lang piše nadbiskupu Posiloviću: »Nužno je da se dandanas tumači klericima i sociologija, barem što je najvažnije. Socijalno je pitanje danas pitanje goruće i suvremeno ... treba dakle da ga svećenici poznaju i da se za mlada upute i oduševu za rješavanje tog pitanja.«⁴ Lang predlaže

² Usp. Karl GABRIEL, »Vorwort«, u: *Jahrbuch für Christliche Sozialwissenschaften, Gesellschaft begreifen – Gesellschaft gestalten. Konzeptionen Christlicher Sozialethik im Dialog*, Verlag Regensburg, Münster, sv. 43, 2002., str. 7–13. Joseph kardinal HÖFFNER je napisao već sada klasično djelo-udžbenik o socijalnom nauku Crkve, koje je prevedeno i na hrvatski jezik pod naslovom: *Kršćanski socijalni nauk*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.; usp. *Geschichte des ICS: www.uni-muenster.de*.

³ Usp. Ante KATALINIĆ, *Naš veliki Lang*, Filozofsko-teološki institut, Zagreb, 1970., str. 202.

⁴ *Isto*, str. 203.

za predavača svećenika E. Leopolda, a Langov životopisac Ante Katalinić navodi kako je nadbiskup Posilović udovoljio »u potpunosti rektorovoj molbi. Dogmatika se produbljava. Uveden je novi predmet, sociologija.«⁵ Na teološkim učilištima, već prema prilikama u pojedinoj zemlji (Austriji, Njemačkoj), osnivaju se katedre ili institucije druge vrste koje se bave socijalnim naukom Crkve.⁶

Dok su se na njemačkom govornom području osnivale katedre ili instituti za teološko proučavanje socijalnog nauka odnosno socijalne problematike, u nekim drugim dijelovima svijeta manje se pozornosti posvećivalo teološkom proučavanju socijalnog nauka na teološkim učilištima.⁷

Možemo ustvrditi da su zemlje njemačkog govornog područja, odnosno teološki razvoji u tim zemljama, najviše pogodovali razvoju socijalnog nauka Crkve. Nakon Drugoga vatikanskog koncila, a posebno s Ivanom Pavlom II., situacija se na bolje promijenila i u drugim dijelovima Europe i svijeta.

1. Hrvatske specifičnosti i 'nejasnoće'

Do danas, nažalost, nije dovoljno istražena socijalna problematika u Hrvatskoj kako u drugoj polovini 19. stoljeća tako i u 20. stoljeću. Prof. dr. Juraj Kolarić započeo je taj posao knjigom o nastanku i razvoju Katoličkoga dječićkog društva u Zagrebu.⁸ U nekim povijesnim prikazima i raspravama dijelom se dotiče i ta problematika⁹ ali se do sada nije sustavno istraživala.

Važno je naglasiti da je na teološkim učilištima u Hrvatskoj razvoj socijalnog nauka Crkve bio usko vezan uz problematiku odnosa *sociologija i socijalni nauk Crkve*. Već površno čitanje nekih djela i autora ukazuje na miješanje kako *nazivlja*

⁵ *Isto*.

⁶ Usp. Marijan VALKOVIĆ, »Uvod«, u: ISTI (ur.) *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Koncil 3, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991., str. XII.

⁷ Primjerice na Papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu u dodiplomskom studiju nije postojao ni posebni predmet socijalni nauk Crkve. Svi oni, pa i hrvatski teolozi, koji su na tom teološkom učilištu završili teologiju nisu mogli dobiti potpuni uvid u značenje socijalnog nauka Crkve u postkoncilskom vremenu. Zanimljivo je da je na spomenutom Papinskom sveučilištu 1951. godine osnovan Fakultet socijalnih znanosti na kojem se uz sociologiju studira i socijalni nauk te socijalna etika; usp. PONTIFICA UNIVERSITÀ GREGORIANA, *Facoltà die Scienze Sociali*: www.unigre.it.

⁸ Usp. Juraj KOLARIĆ, *Katoličko dječićko društvo u Zagrebu (1855. – 1945.)*, Hrvatski zemljopis, Naklada dr. Feletar, Zagreb, 2001.

⁹ Usp. VIJEĆE ZA LAIKE HRVATSKE BISKUPSKE KONFERENCIJE, Zlatko MATIJEVIĆ (ur.), *Hrvatski katolički pokret*. Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu i Krku od 29. do 31. ožujka 2001., Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2002. Riječ je o obilježavanju stote obljetnice Prvoga hrvatskog katoličkog sastanka (Zagreb, 3.–5. rujna 1900.) koju je organizirala Komisija za laike Hrvatske biskupske konferencije. Znanstveni skup je bio posvećen Hrvatskom katoličkom pokretu. Premda su obrađivane različite teme, socijalnoj problematici kao takvoj odnosno socijalnom nauku Crkve nije posvećeno nijedno predavanje odnosno članak u knjizi.

tako i *sadržaja* sociologije kao pozitivne društvene znanosti i socijalnog nauka Crkve, koji se postupno razvija u novu teološku disciplinu. Premda se u novije vrijeme o toj tematici počelo raspravljati¹⁰, ipak je to još uvijek neistraženo područje. Bilo bi korisno kako za hrvatsku sociologiju tako i za razvoj socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj kao teološke discipline da se taj odnos temeljito istraži. U ovom se radu navode tek određeni podaci vezani uz poučavanje socijalnog nauka Crkve na hrvatskim teološkim učilištima, koji ukazuju na hrvatske specifičnosti i 'nejasnoće'.

Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu bio je zanimljiv i dugačak put dok se, kako u nazivlju kolegija tako i u teološkom promišljanju, nije otvorio put *socijalnom nauku Crkve* kao autonomnoj teološkoj disciplini usko vezanoj uz moralnu teologiju.¹¹ Prvi kolegij koji je uveden na KBF-u u Zagrebu a može se povezati sa socijalnom problematikom nakon *Rerum novarum* (1891. godine) bio je kolegij pod nazivom »De socialismo et communismo«. Kolegij je u akademskoj godini 1898./99. predavao Josip Pazman.¹² Sljedeće akademske godine (1899./1900.) više se ne predaje spomenuti kolegij već isti profesor predaje dva kolegija: »Socijalno pitanje«¹³ i »Sociologiju«¹⁴. Jedno vrijeme je socijalnu problematiku pod nazivom »Sociologija« (1920./21. do 1923./24.) predavao Augustin Juretić. Najvažnije ime koje se na KBF-u u Zagrebu prije Drugoga svjetskog rata vezuje uz socijalnu tematiku, jest Milan Ivšić¹⁵, koji kontinuirano od

¹⁰ Usp. Stjepan BALOBAN – Vladimir DUGALIĆ, »Neke oznake solidarnosti u katoličkoj socijalnoj misli od 1900. do 1945.«, u: *Bogoslovska smotra*, 74 (2004.), str. 493–538.

¹¹ Među polaznicima KBF-a (pretežito svećenicima), koji su pohađali i završili Fakultet sve do pred koje desetljeće, još uvijek prevladava pojam sociologija ili katolička sociologija za ono što se u svim novijim crkvenim dokumentima naziva *socijalni nauk Crkve*. Tako će za profesora teologije, koji predaje kolegij socijalni nauk Crkve reći da je sociolog, a ne socijalni etičar ili profesor socijalnog nauka Crkve.

¹² Podatci koji slijede uzeti su, bilo iz Reda predavanja bilo iz popisa redovitih slušača bogoslovnoga fakulteta u Nacionalu, u Arhivu KBF-a Sveučilišta u Zagrebu. Za sva razdoblja akademskih godina podatci su pretraživani u Redu predavanja, a provjeravani su u Nacionalu. Akademske godine (1911.–1915. i 1917.–1920.) za koje Arhiv nema sačuvan Red predavanja pretražene su u Nacionalu. Usp. Akademičke oblasti. Osoblje i Red predavanja u Kralj. Sveučilištu Franje Josipa I., *Zimsko poljeće 1898./1899.*, Knjigotiskarski i litografski zavod C. Albrechta (Jos. Wittasek), Zagreb, 1898., str. 22, 23; isto, *Ljetno poljeće 1898./1899.*, str. 22, 35.

¹³ Usp. Akademičke oblasti. Osoblje i Red predavanja u Kralj. Sveučilištu Franje Josipa I., *Zimsko poljeće 1899./1900.*, Knjigotiskarski i litografski zavod C. Albrechta (Jos. Wittasek), Zagreb, 1899., str. 23.

¹⁴ Usp. isto, *Ljetno poljeće 1899./1900.*, str. 24.

¹⁵ Milan Ivšić je veoma zanimljiva ali suvremenoj hrvatskoj crkvenoj i društvenoj javnosti 'gotovo nepoznata' osoba. Doktor prava, političkih i ekonomskih znanosti, javni djelatnik, svećenik zagrebačke nadbiskupije, redoviti profesor na Ekonomsko komercijalnoj školi (od 1932. godine) u Zagrebu i sveučilišni docent za sociologiju na KBF-u (od 1932. godine). Na KBF-u predaje sve

1925./26. do 1941./42. predaje socijalnu tematiku u kolegijima: »Sociologija«, »Agrarna politika« i »Principi sociologije«.

Znakovito je da Vilko Anderlič, na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu, od 1911./12. do 1914. godine predaje predmet »Socijologija«. Po želji đakovačkog i srijemskog biskupa Ivana Krapca na Visokoj bogoslovnoj školi u Đakovu osniva se katedra (stolica) za filozofiju i sociologiju, a kao predavač je iz Zagreba pozvan Vilko Anderlič, koji je kao i biskup Ivan Krapac rođen u župi Posavski Bregi.¹⁶ Već 1912. godine Vilko Anderlič objavljuje prvu knjigu pod naslovom *Socijologija*¹⁷, u kojoj je riječ o socijalnoj tematici pod teološkim vidom, odnosno o socijalnom nauku Crkve kako će se kasnije prozvati.

Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu nakon Milana Ivšića kolegij, koji *mijenja imena* (Sociologija, Načela kršćanske sociologije, Katolička društvena nauka), predaju pročelnik Katedre moralne teologije Andrija Živković (1942./43. do 1947./48. i 1951./52., uključujući i zimski semestar 1952./53.), zatim Josip Salač (1949./50. do 1951./52.) kao i neki drugi profesori.

Poslije Andrije Živkovića, kao nositelj Katedre moralne teologije dolazi Jordan Kuničić koji u VI. godini studija predaje taj kolegij od ak. god. 1956./57. do 1973./74. Zanimljivost toga razdoblja je u tome što profesor daje različite nazive istom kolegiju: Katolička društvena nauka, Sociologija, Katolička sociologija, Kršćanska sociologija i *Doctrina socialis catholica*¹⁸. Jordan Kuničić je uz svoj habilitacioni rad¹⁹ objavio dvije skripte²⁰ i jednu knjigu iz socijalne tematike²¹.

Treba naglasiti da se poslije Jordana Kuničića u nazivlju kolegija na KBF-u više ne pojavljuju nazivi Katolička sociologija ili Sociologija već se od ak. god. 1973./74. do 1990./91. predaje kolegij Katolička društvena nauka. Time završa-

do 1941./42. godine kada se zbog prevelikih obveza na Ekonomsko komercijalnoj školi zahvalio na službi nastavnika na KBF-u.

¹⁶ Zahvaljujući Teologiji u Đakovu na međunarodnom znanstvenom simpoziju *Socijalni angažman kršćana: nekada i danas*, održanom u Đakovu 5. lipnja 2002. godine, osvjetljen je lik i djelo dr. Vilka Anderlića; usp. radove u: *Diacovensia. Teološki prilozi*, XII (2004.), br. 2.

¹⁷ Usp. Vilko ANDERLIĆ, *Socijologija*, Tisak biskupske tiskare, Đakovo, 1912.

¹⁸ Primjerice kolegij nosi ime: Katolička društvena nauka (1956./57. do 1960./61.); Sociologija (1961./62. do 1962./63.). U razdoblju od 1963./64. do 1967./68. mijenja nazive: Katolička sociologija, Katolička društvena nauka, Katolička sociologija, Kršćanska sociologija. Od 1967./68. do 1968./69. kolegij se naziva *Doctrina socialis catholica*, a od 1970./71. do 1972./73. ima naziv Katolička sociologija.

¹⁹ Usp. Jordan KUNIČIĆ, *Čovjek pojedinac u odnosu prema društvu* (habilitacija na KBF-u), 1956., str. 137.

²⁰ Usp. Jordan KUNIČIĆ, *Pregled katoličke društvene nauke*, Zagreb, 1957. (skripta-ciklostil); ISTI, *Katolička sociologija*, Zagreb, 1961. (skripta-ciklostil).

²¹ Usp. Jordan KUNIČIĆ, *Katolička društvena nauka. Katolička sociologija*, Zagreb, 1971.

va prilično dugo razdoblje 'nejasnoće' oko nazivlja predmeta ali i odnosa prema sociologiji.²²

2. Od Društvenog nauka Crkve do Katedre socijalnog nauka Crkve

Od ak. godine 1974./75 do 1976./77. predmet Katolička društvena nauka predaje Niko Kličan. Nasljednik Jordana Kuničića na Katedri moralne teologije KBF-a u Zagrebu Marijan Valković predaje kolegij pod nazivom Katolička društvena nauka od ak. godine 1977./78. sve do 1990./91. godine i to u VI. godini studija. Od 1991./92. godine kolegij mijenja ime u Društveni nauk Crkve I. i II., u reformi studija na KBF-u premješten je u IV. godinu studija, a predaju ga Marijan Valković (I. dio) do 1997./98. i Stjepan Baloban (II. dio) od ak. god. 1991./92. Važno je naglasiti da Marijan Valković na Institutu za teološku kulturu laika KBF-a u Zagrebu predaje kolegij pod nazivom Katolička društvena nauka od ak. god. 1980./81., a od ad. god. 1984./85. isti kolegij pod nazivom Socijalni nauk Crkve. Veoma je zanimljivo da sintagmu socijalni nauk Crkve susrećemo prvi puta na jednom od instituta KBF-a, a ne na filozofsko-teološkom studiju.

Od akademske godine 1990./91. kolegij Socijalni nauk Crkve na Institutu za teološku kulturu laika KBF-a predaje Stjepan Baloban. Od ak. god. 1999./2000. dolazi do promjene predavača kolegija Društveni nauk Crkve I. i II. i to tako da prvi dio predaje Stjepan Baloban a drugi dio Tonči Matulić.

Na Katehetskom institutu KBF-a u Zagrebu kolegij Katolički društveni nauk kratko predaju Stanislav Vitković (akademska godina 1976./77.) i Josip Ladika (1977./78.). Nakon toga Katehetski institut u svojem četverogodišnjem studiju ima predmete Opća sociologija i Sociologija religije, a nema kolegija koji bi obrađivao socijalni nauk Crkve. Tek akademske godine 1998./99. Katehetski institut uvodi kolegij Socijalni nauk Crkve koji predaje Stjepan Baloban.²³

Promjena nazivlja kolegija kao i veliki broj predavača koji su u 20. stoljeću predavali kolegij koji se danas službeno naziva Socijalni nauk Crkve²⁴ daje, s jedne strane, naslutiti nesnalaženje oko mjesta i uloge kolegija unutar teologije, a s druge strane, govori o važnosti i mukotrpnosti povijesti nastanka kolegija koji je inicirala prva socijalna enciklika pape Lava XIII. *Rerum novarum* (15. svibnja 1891.).

²² Ovdje se ne istražuje sadržaj koji se predavao na spomenutim kolegijima. Bilo bi korisno pokušati istražiti razlike i eventualne sličnosti sa sociologijom kao društvenom znanostu.

²³ Kolegij pod nazivom 'Socijalni nauk Crkve' na Katehetskom institutu KBF-a predaje se ak. god. 1998./99. (ljetni semestar).

²⁴ Službeni naziv kolegija 'Socijalni nauk Crkve' na KBF-u u Zagrebu je od ak. god. 2004./05.

2.1. Ustanovljenje Katedre socijalnog nauka Crkve

Velika promjena u odnosu na razvoj socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj dogodila se s demokratskim promjenama 1990. godine. Bilježi se nagli porast zanimanja za socijalni nauk Crkve i postupno sazrijeva ideja o osnivanju nove Katedre socijalnog nauka Crkve na KBF-u u Zagrebu. Znakovito je da je na »Akademiji o stotoj obljetnici prve socijalne enciklike«, koju je 15. svibnja 1991. godine u Zagrebu organizirala Katedra moralne teologije KBF-a, iznesena ideja o osnivanju Katedre socijalnog nauka Crkve. Tadašnji dekan KBF-a, Tomislav J. Šagi-Bunić i tadašnji veliki kancelar KBF-a, kardinal Franjo Kuharić, predložili su u svojim govorima da se osnuje nova Katedra za socijalni nauk Crkve.²⁵ Postavlja se opravdano pitanje: Zašto prije toga nije sazrijela situacija za otvaranje nove Katedre za socijalni nauk Crkve na KBF-u u Zagrebu? Temeljiti odgovor na to pitanje traži veće istraživanje kako u vremenu do Drugoga svjetskog rata tako i nakon njega. Do Drugoga svjetskog rata socijalna problematika je u hrvatskoj crkvenoj i društvenoj javnosti bila veoma značajna što će neka buduća istraživanja moći pokazati. Nakon Drugoga svjetskog rata bila je specifična situacija u komunističkoj Jugoslaviji u kojoj se iz ideoloških razloga nije dopuštalo Katoličkoj crkvi i drugim vjerskim zajednicama veće zauzimanje na socijalnom području u društvu. To istina nije priječilo temeljitije proučavanje socijalne problematike na teološko-teoretskoj razini. No, treba naglasiti da su nosioci Katedre moralne teologije, kako Jordan Kuničić tako posebno Marijan Valković, dali svoj specifičan doprinos širenju svijesti o važnosti teološkog proučavanja socijalne problematike. Marijan Valković je uredio knjigu koja po prvi puta na jednom mjestu donosi važnije crkvene socijalne dokumente prevedene na hrvatski jezik²⁶, objavio brojne članke i održao brojna predavanja u znanstvenim i kulturnim krugovima u Hrvatskoj o različitim temama u odnosu na socijalni nauk Crkve.

U dogovoru s nastavnicima na Katedri moralne teologije (Marijan Biškup i Stjepan Baloban), njezin pročelnik, Marijan Valković, na II. redovnoj sjednici Fakultetskog vijeća KBF-a, održanoj 28. studenoga 1994. godine, traži da se pokrene postupak za ustanovljenje nove katedre pod nazivom Katedra društvenog nauka Crkve.²⁷ Nasljednik Marijana Valkovića na Katedri moralne teologije, Marijan Biškup, kao pročelnik, upućuje 28. ožujka 2000. godine novi Dopis u kojem

²⁵ Usp. I. M., »Temelji humanog društva. Na teološkom fakultetu katedra katoličkoga društvenog nauka«, u: *Glas Koncila*, XXX (1991.), br. 21., 26. svibnja 1991., str. 1 i 3.

²⁶ Usp. Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*.

²⁷ Usp. *Dopis* prof. dr. Marijana Valkovića, pročelnika Katedre moralne teologije od 17. studenog 1994. godine, zaprimljenog u Dekanatu pod Br. 06-281/1-1994 i *Dopis* Fakulteta od 2. prosinca 1994. godine, Br. 06-281/3-1994.

predlaže osnivanje Katedre socijalnog nauka Crkve na KBF-u u Zagrebu.²⁸ U tom Dopisu Marijan Bišup kao pročelnik Katedre moralne teologije, a u dogovoru sa suradnicima na Katedri (Stjepan Baloban i Tonči Matulić), donosi brojne razloge koji idu u prilog osnivanju nove katedre.²⁹ Nakon toga, Fakultetsko vijeće KBF-a Sveučilišta u Zagrebu donijelo je 31. ožujka 2000. godine odluku o osnivanju nove katedre pod nazivom Katedra socijalnog nauka Crkve.³⁰ Veliko zanimanje za socijalni nauk Crkve u hrvatskom društvu i u Crkvi, kao i brojne aktivnosti, omogućile su stvaranje ozračja za osnivanje nove Katedre socijalnog nauka Crkve.³¹ Nova *Katedra socijalnog nauka Crkve* na KBF-u u Zagrebu omogućila je lakše interdisciplinarno povezivanje s drugim članicama Zagrebačkog sveučilišta na različitim projektima, poput organiziranja novog poslijediplomskog specijalističkog studija pod nazivom »Management neprofitnih organizacija i socijalno zagovaranje« (2004. godine).³²

3. Vrijeme pape Ivana Pavla II.: definicija i pojačano zanimanje

Na općem teološko-crkvenom planu snažan pečat na razvoj socijalnog nauka Crkve ostavio je papa Ivan Pavao II. Nakon različitih 'previranja', kako na teoretsko-teološkom tako i na praktičnom planu oko imena socijalnog nauka Crkve (od početka 60-ih godina 20. stoljeća), s papom Ivanom Pavlom II. situacija se mijenja što ima utjecaj na teoretsko promišljanje i na praktičnu primjenu socijalne problematike. Ivan Pavao II. u svojim nastupima i posebno spisima više ne raspravlja o nazivu već se izričito opredjeljuje za sintagmu socijalni nauk Crkve. U socijalnoj enciklici *Sollicitudo rei socialis* (*Socijalna skrb*, 1987.) Papa tvrdi da je

²⁸ Usp. *Dopis* prof. dr. Marijana Biškupa, pročelnika Katedre moralne teologije, od 28. ožujka 2000. godine.

²⁹ Riječ je o: a) povijesnim razlozima, b) crkveno-teološkim razlozima i c) društveno i znanstveno-interdisciplinarnim razlozima.

³⁰ Usp. Otpis Dekana, *Obavijest o Odluci Fakultetskog vijeća KBF-a od 31. ožujka 2000. godine*, Ur. broj: 06-268/2-2000., Zagreb, 14. travnja 2000. godine. Tijekom reformi i prilagodbi 'Boltonjskom procesu' kolegij društveni nauk Crkve mijenja naziv u 'Socijalni nauk Crkve' od ak. god. 2004./05. Usp. Sveučilište u Zagrebu, KBF, *Red predavanja 2004./2005.*, Zagreb, srpanj 2004., str. 56.

³¹ U stvaranju pozitivnog ozračja veliku je ulogu imalo osnivanje Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve HBK (dalje *Centar*), (Đakovo, 2.–4. rujna 1996.) kao i brojne aktivnosti nakon svečanog otvaranja *Centra* u Zagrebu, 5. ožujka 1998. godine. To se prije svega odnosi na socijalne tribine koje je svake godine organizirao *Centar* ali i na druge aktivnosti, poput javnih predavanja i održavanja simpozija i seminara te izdavanja knjiga sa socijalnom tematikom.

³² Usp. Alojzije HOBLAJ (ur.), *Plan i program poslijediplomskog specijalističkog studija Management neprofitnih organizacija i socijalno zagovaranje*, Zagreb, ožujak 2004.

socijalni nauk Crkve 'zasebna kategorija', koja »ne ulazi u okvir neke ideologije, već spada u teologiju i to posebno u moralnu teologiju«³³.

Posebno značajan za razvoj socijalnog nauka Crkve je prvi socijalni dokument, koji je kao takav posvećen toj materiji (1988. godine). To je dokument 'Zbora za katolički odgoj' pod naslovom: *Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju*³⁴. Važno je naglasiti da taj socijalni dokument u br. 4. govori o *autonomiji socijalnog nauka Crkve* riječima: »Koliko god da se taj nauk oblikovao tijekom 19. st. kao dopuna traktatu moralke koji govori o kreposti pravednosti, vrlo brzo zadobio je znatnu samostalnost što je bila posljedica neprekidna organskog i sustavnog razvoja moralnog promišljanja Crkve nad novim i složenim društvenim pitanjima. Zato se može reći da socijalni nauk ima vlastitu samobitnost s dobro omeđenim teološkim obličjem. Da bi se o socijalnom nauku dobio zaokružen pojam, treba pogledati njegove izvore, njegov temelj i predmet, nosioca i sadržaj, svrhe i metodu: dakle sve elemente koji ga čine posebnom i autonomnom, istodobno teorijskom i praktičnom disciplinom, unutar prostrana i složena znanstvena područja moralne teologije, u tijesnoj povezanosti sa socijalnim moralom.«³⁵

Prema tome dokument o socijalnom nauku Crkve, *Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju*, definira i razlaže socijalni nauk kao *autonomnu teološku disciplinu* sa snažnom interdisciplinarnom dimenzijom. Važno je napomenuti da dokument potiče biskupe i visoka teološka učilišta da se pobrinu za školovanje budućih profesora u socijalnom nauku i da se veća pozornost posveti odgoju i obrazovanju studenata u toj materiji, jer taj nauk mora »sve hitnije davati svoj naročit doprinos evangelizaciji, dijalogu sa svijetom, kršćanskom tumačenju stvarnosti i smjerovima pastoralnog djelovanja kako bi razna nastojanja vremenita življenja bila osvjetljena zdravim načelima«³⁶.

Dodatni poticaj u proučavanju i posebno popularizaciji socijalnog nauka Crkve bila je 'Godina socijalnog nauka Crkve' koju je papa Ivan Pavao II. proglasio uz proslavu 100. obljetnice (15. svibnja 1991. godine) prve socijalne enciklike *Rerum novarum*.

³³ Usp. IVAN PAVAO II., »Sollicitudo rei socialis. Socijalna skrb«, u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, br. 41, str. 610.

³⁴ Usp. ZBOR ZA KATOLIČKI ODGOJ, »Socijalni nauk Crkve u svećeničkom obrazovanju«, u: Marijan VALKOVIĆ (ur.), *Socijalni dokumenti Crkve. Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, str. 625–690.

³⁵ *Isto*, br. 4, str. 628.

³⁶ *Isto*, br. 2, str. 626.

3.1. Porast zanimanja na teoretsko-teološkom i na praktičnom području

Iz takvog okruženja, koje je u Katoličkoj crkvi posebno poticao Ivan Pavao II., raste zanimanje za socijalni nauk Crkve kako na teoretsko-teološkom tako i na praktičnom području. Spomenimo tek nekoliko važnih događanja u talijanskoj Crkvi i društvu, koja mogu biti inspirativna i za hrvatsku situaciju.

Na *teoretsko-teološkom području* u Italiji je znakovit primjer tzv. »Model Palermo«, tj. teološko-crkvena ponuda u obrazovanju i odgoju javnih djelatnika za društveni i politički život. Naime, u Palermu je 1986. godine pod vodstvom poznatog talijanskog isusovca o. Bartolomea Sorgea osnovan *Institut za političku formaciju – Pedro Arrupe za pripremanje budućih političara*. U razdoblju od 4 godine (1986. do 1990.) u Italiji je ustrojeno više od 200 škola društvene i političke formacije.³⁷

1991. godine osnovan je na »Katoličkom sveučilištu Presvetog Srca Isusovog« *Centar za proučavanje socijalnog nauka Crkve* (Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa) koji je zajedno s »Papinskim vijećem 'Pravda i mir'« i »Papinskim lateranskim Sveučilištem« organizirao 1997. godine (19.–21. lipnja) prvi međunarodni kongres koji je u Rimu, na Lateranu, okupio profesore i predavače socijalnog nauka Crkve iz cijele Europe.³⁸ Spomenuti *Centar za proučavanje socijalnog nauka Crkve* iz Milana želi prikupljati svu bibliografiju koja se iz područja socijalnog nauka Crkve objavljuje na različitim jezicima i u različitim europskim zemljama.³⁹

Na *praktično-pastoralnom području* talijanski su biskupi objavili više važnih socijalnih dokumenata i pokrenuli više konkretnih akcija na socijalnom području. Spomenimo otvaranje »Dijecezanskih škola za oblikovanje društvene i političke odgovornosti«, tzv. Model Milano (1987. godine), u organizaciju i vođenje kojih su se uključili primjerice: Talijanska katolička akcija, Kršćansko udruženje talijanskih radnika, Udruženje za permanentno obrazovanje u socijalnom nauku

³⁷ Usp. Bartolomeo SORGE, *Cattolici e politica*, Armando Editore, Rim, 1991., str. 192–193. To je bio eksperiment koji je u Italiji izazvao veliko zanimanje i kojim je talijanska Crkva pokazala kako može služiti suvremenom čovjeku u spremanju za društveni i politički život.

³⁸ Usp. Università Cattolica del Sacro Cuore, Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, *La produzione scientifica dei docenti europei di dottrina sociale della Chiesa*, Milano, rujan 1998.

³⁹ Usp. popis takve literature iz veljače 2004. godine: Università Cattolica del Sacro Cuore, Centro di ricerche per lo studio della dottrina sociale della Chiesa, *La produzione scientifica dei docenti europei di dottrina sociale della Chiesa*, Milano, veljača 2004. Autori su pozvani slati po jedan primjerak svojih radova iz socijalne tematike u Milano, a zauzvrat dobivaju Popis pristigle literature.

Crkve.⁴⁰ Veoma je praktičan i za pastoral i katehizaciju koristan dokument »Evan-gelizirati socijalno. Orijentacije i upute za socijalni pastoral«, u kojem talijanski biskupi traže da socijalni nauk Crkve postane dio redovitog pastorala i sastavni dio katehizacije.⁴¹

4. Suvremeni izazovi socijalnog nauka Crkve

Danas je veoma teško govoriti o nekom usklađenom razvoju socijalnog nauka Crkve kako na razini službenih crkvenih dokumenata pojedinih biskupskih konferencija tako još manje na razini teoloških rasprava. To je i razumljivo jer su različiti društveni i gospodarsko-politički uvjeti ne samo u pojedinim dijelovima svijeta nego i u pojedinim europskim zemljama. Različitosti su razumljive i potrebne. Tako se primjerice u Njemačkoj kao zemlji s dugom tradicijom proučavanja i teološkog promišljanja socijalne problematike u novije vrijeme vode velike rasprave o sadržaju i metodi socijalnog nauka odnosno socijalne etike. Prigodom proslave 50. obljetnice »Instituta za kršćanske socijalne znanosti« (Institut für Christliche Sozialwissenschaften) u Münsteru (2001. godine) održan je simpozij koji je okupio socijalne etičare, a raspravljalo se o ulozi i mjestu socijalnog nauka Crkve ili socijalne etike u Njemačkoj. Tom prigodom je objavljen zbornik radova kao 43. svezak časopisa *Jahrbuch für Christliche Sozialwissenschaften*. Karl Gabriel donosi u predgovoru neke teze kao rezultat rada na simpoziju. Prije svega se traži otvorenost kršćanske socijalne etike prema pluralnom društvu. Simpozij nije ponudio prioritarnu listu relevantnih tema. Znakovito je da su predstavnici tzv. 'trećeg svijeta' upozorili njemačke socijalne etičare da je određeni 'luksuz' tako intenzivno baviti se pitanjima oko imena i metode samoga predmeta. Za njih je puno važnije na teološki način suočiti se s pitanjima koja se na socijalnom području pojavljuju u suvremenom svijetu.⁴²

Na drugi i više konkretniji način se o socijalnom nauku Crkve raspravlja i piše unutar institucije Njemačke biskupske konferencije pod nazivom »Katolička socijalno-znanstvena središnjica« (Katholische Sozialwissenschaftliche Zentralstelle) iz Mönchengladbacha. Uz »Socijalno-etičke simpozije« koji se održavaju

⁴⁰ Između brojne literature usp. Giuliano GAZZETTI, *Le scuole di formazione all'impegno sociale e politico. Un capitolo della pastorale della CEI*, Edizioni Dehoniane Bologna, Bologna, 1992.

⁴¹ Usp. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, »Evangelizzare il sociale. Orientamenti e direttive per la pastorale sociale e del lavoro (22 novembre 1992)«, u: *La Società*, 3 (1993.), br. 1, str. 119–176.

⁴² Usp. Karl GABRIEL, »Vorwort«, str. 7–13.; *Jahrbuch*: www.uni-muenster.de/ChristSozialwiss/jahrbuch.html.

svake godine u Mönchengladbachu, u Njemačkoj⁴³ ta Institucija s predsjednikom prof. dr. Antonom Rauscherom organizira i 'Europske Forume' i pokazuje veće zanimanje za ono što se na području socijalnog nauka Crkve događa u Europi i svijetu. Sa željom da se pomogne Hrvatskoj na putu prema Europskoj uniji u Zagrebu je od 4. do 8. srpnja 2003. godine održan veoma uspješni »7. Europa Forum« pod nazivom: »Izazov Europa. Kršćani u napetosti između nacionalnog identiteta, demokratskog društva i političke kulture«⁴⁴.

Za razvoj socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj od velikog je značenja povezivanje sa zemljama Srednje Europe koje su također jedan dio svoje povijesti živjele u komunizmu, a razvoj socijalnog nauka je u to vrijeme bio praktično zaustavljen. U tom kontekstu je veoma važnu ulogu odigralo *Društvo za katoličku socijalnu etiku u Srednjoj Europi* (Vereinigung für katholische Sozialethik in Mitteleuropa) koje sa sjedištem u Austriji od početka demokratskih promjena u Europi okuplja socijalne etičare iz srednjoeuropskih zemalja i organizira veoma zanimljive i korisne simpozije.⁴⁵

4.1. *Specifično hrvatska situacija*

Razvoj socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj treba uzeti u obzir specifično hrvatsku situaciju koja se razlikuje kako od one u Austriji, Njemačkoj ili Italiji tako i od one u Mađarskoj, Slovačkoj ili Sloveniji. Proučavanje socijalnog nauka Crkve u Hrvatskoj trebalo bi ići u dva smjera: *teoretskom i praktičnom*. I jedan i drugi pronalazi svoje uporište ne samo u crkvenim socijalnim dokumentima nego i u povijesti hrvatskoga društva i Crkve. Devedesetih je godina 20. stoljeća stvoreno pozitivno raspoloženje u Hrvatskoj za razvoj socijalnog nauka Crkve u društvu i u Crkvi. Puno toga je učinjeno, posebno preko različitih aktivnosti *Centra za promicanje socijalnog nauka Crkve* HBK-e. Čini se da se posljednjih nekoliko godina

⁴³ Primjerice, od 29. do 30. travnja 2004. godine održan je simpozij pod naslovom: Die Orientierungskraft der christlichen Soziallehre. Probleme, Perspektiven, Herausforderungen (Orijentacijska snaga kršćanskog socijalnog nauka. Problemi, perspektive, izazovi). Usp. također knjigu sa simpozija 2003. godine pod naslovom: Anton RAUSCHER (ur.), *Der Sozialstaat am Scheideweg*, J. P. Bachem Verlag, Köln–Gachem, 2004.

⁴⁴ Usp. Stjepan BALOBAN – Anton RAUSCHER (ur.), *Herausforderung Europa. Die Christen im Spannungsfeld von nationaler Identität, demokratischer Gesellschaft und politischer Kultur*, Argumente und Materialien zum Zeitgeschehen, 43, Akademie für Politik und Zeitgeschehen, München, 2004.; usp. isto, www.ksz.de/publikationen.htm.

⁴⁵ 2000. godine je Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve s tim Društvom u Zagrebu organizirao međunarodni simpozij socijalnih etičara; usp. Stjepan BALOBAN (ur.), *Gospodarsko-socijalni izazovi u tranzicijskim zemljama* (hrvatski i njemački), Institut društvenih istraživanja Ivo Pilar, Zagreb, 2001. Usp. također knjigu sa simpozija održanog u Ljubljani 2003. godine: Herbert PRIBYL – Helmut RENÖCKL (ur.), *Was macht Europa zukunftsfähig? Sozialethische Perspektiven*, Echter-Verlag, Wien–Würzburg, 2004.

smanjuje zanimanje za socijalni nauk Crkve, a onda i za utjecaj kršćana i Crkve u društvenom životu. Tu činjenicu treba ozbiljno uzeti u obzir, jer se sve više stvara javno mišljenje da Crkva i kršćani 'nemaju što tražiti u javnom životu'. Zoran primjer je bila rasprava oko 'hrvatske nedjelje' (2003.–2004. godine) u kojoj se na različite načine pokušalo diskreditirati pobornike 'slobodne nedjelje', a među njima najviše Katoličku crkvu.⁴⁶

U takvoj situaciji veoma je važno teološko promišljanje socijalne problematike odnosno socijalnog nauka Crkve sa specifičnim pogledom na hrvatsku situaciju. Potrebno je u tom kontekstu na svim teološkim učilištima u Hrvatskoj dati odgovarajuće mjesto proučavanju socijalnog nauka Crkve. To znači odgovarajući broj sati, a posebno je važno osnovati katedre socijalnog nauka Crkve tamo gdje još nisu osnovane.

Brojne su teme o kojima je potrebno na osnovi socijalnog nauka Crkve povećati javnu crkvenu i društvenu raspravu, poput: socijalni nauk Crkve i evangelizacija, važnost socijalnog učenja Crkve u katehizaciji, socijalni pastoral, solidarnost i supsidijarnost u odnosu na 'hrvatski put' prema Europskoj uniji, uloga i mjesto Crkve u tranzicijskim društvima posebno u obrani dostojanstva čovjeka u odnosu na 'svemoćno tržište' i 'svemoćni kapital'. Početak 21. stoljeća sve više podsjeća na 19. stoljeće u kojem je galopirao 'liberalni kapitalizam'. Tada je nastao socijalizam odnosno komunizam u obranu radnika i njihovih prava. S vremenom se razvio i sindikalni pokret koji je u 20. stoljeću odigrao važnu ulogu u svijetu. Danas se situacija potpuno promijenila. Komunizam i socijalizam su doživjeli 'povijesni slom', a sindikati su sve slabiji. Postavlja se pitanje: Tko će danas ustati u obranu onih najslabijih i gubitnika kojih je sve više, tko se može vjerodostojno i uspješno zauzeti za dostojanstvo svakoga čovjeka?

Odgovor na ta i slična pitanja možemo potražiti u *Kompendiju socijalnog nauka Crkve*, koji se pojavljuje kao svojevrsni 'putokaz' kršćana i Crkve na početku 21. stoljeća.⁴⁷ Hrvatsko izdanje tog značajnog dokumenta je prigoda da se na teološkom planu, ali i na praktičnom planu u Hrvatskoj više pozabavimo socijalnim govorom Crkve⁴⁸ koji će uvažiti naše hrvatske specifičnosti a voditi računa o iskustvima kulturno-povijesnog kruga kojem pripadamo, tj. zemljama srednjoeuropskog i mediteranskog područja (primjerice Austrija, Njemačka, Italija ...).

⁴⁶ Usp. knjigu koja donosi iscrpan pregled zbivanja oko 'hrvatske nedjelje': Stjepan BALOBAN – Gordan ČRPIĆ (ur.), *Kultura nedjelje i dostojanstvo radnika*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve – Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

⁴⁷ *Kompendij socijalnog nauka Crkve* je predstavljen u Rimu, u listopadu 2004. godine: PONTIFICIO CONSIGLIO DELLA GIUSTIZIA E DELLA PACE, *Compendio della dottrina sociale della Chiesa*, Libreria Editrice Vaticana, Città del Vaticano, 2004.

⁴⁸ Usp. Stjepan BALOBAN, *Socijalni govor Crkve u Hrvatskoj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

5. Umjesto zaključka

Koja je uloga kršćana i Crkve u Hrvatskoj na putu prema Europskoj uniji? Mogu li kršćani dati svoj specifičan doprinos razvoju buduće Europe i koji je to njihov doprinos? Mogu li dati taj svoj nezamjenjivi doprinos bez dovoljnog poznavanja i praktične primjene socijalnog nauka Crkve? U traženju odgovora na ta pitanja upućujem na razmišljanje Paula Michaela Zulehnera i Miklosa Tomke prema kojima kršćani i Crkve mogu biti pokretači 'nastajanja Europe' ako će se angažirati na nekim važnim pitanjima. Nastajanje Europe »kao mirovnog procesa može uspjeti samo ako je to ujedno i projekt solidarnosti. Bez pravednosti ne može se na duže vrijeme očekivati mir i sloboda. Čini se da su mir, sloboda i pravednost sami po sebi razumljivi. Da bi se mogli ostvariti kao politički ciljevi potreban je društveni konsenzus. Porast slobode i pravednosti u Europi traži utemeljenje u nepovredivosti vrednota koje su od svih prihvaćene.«⁴⁹ Autori smatraju da 'mirovni projekt nastajanja Europe' može uspjeti samo kao projekt solidarnosti i to na temelju socijalnog učenja i na osnovi kritičko-proročke uloge kojom se Crkve zauzimaju za ravnotežu između slobode i solidarnosti sa svima a posebno s oštećenima, potrebnima i nemoćnima. Crkve se zauzimaju za supsidijarno ostvarenje solidarnosti.⁵⁰

U dokumentu pape Ivana Pavla II. *Ecclesia in Europa. Crkva u Europi*, govori se o doprinosu kršćana kao o izgradnji grada dostojna čovjeka. U izgrađivanju »grada dostojna čovjeka vodeću ulogu trebao bi odigrati društveni nauk Crkve. Po tom učenju Crkva stavlja europski kontinent pred pitanje moralne kvalitete njegove civilizacije. Taj je nauk ponikao iz susreta biblijske poruke s čovjekovim razumom, s jedne strane, i problema i situacija iz života čovjeka i društva, s druge.«⁵¹ Izgrađivanje nove Europe izazov je za teologiju, prije svega za socijalni nauk Crkve koji može biti vrijedan doprinos u uređenju Europske unije, ali napose i u uspostavi pravednijeg i na supsidijarnosti i solidarnosti utemeljenog hrvatskog društva.

⁴⁹ Paul M. ZULEHNER – Milos TOMKA, »Kirchen als Motor der Eurogenese? Gesellschaftlicher Relevanz und religiöser Wertewandel«, u: 5. Internationaler Kongress Renovabis, *Europa wächst zusammen – aber wie? Kirchen und europäische Integration*, Renovabis, Freising, 2002., str. 90.

⁵⁰ Usp. isto, str. 92.

⁵¹ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa. Crkva u Europi*, dokumenti 138, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003., br. 98, str. 94–95.

*Summary**SOCIAL TEACHINGS OF THE CHURCH IN CROATIA**Department of Social Teachings of the Church*

Following the democratic changes in Croatia in 1990, social teachings of the Church became interesting not only for the Church and theology but to Croatian society in general and the science community. While social teachings of the Church were interesting in the nineties of the 20th century to resolve numerous issues relating to social-ethical content in Croatian society, in the past few years it has come across a certain rejection by some sections of public opinion that believe that Christians and the Church »have no business in public life«. There are numerous unclearities surrounding social teachings of the Church in Croatia both in Croatian theology and generally in the public. This work attempts to offer a response to some important questions about the development of social teachings of the Church in Croatia. The first part of the paper, Croatian specifics and 'unclearities' and From social teachings of the Church to the Department of Social Teachings of the Church for the first time the development of social teachings of the Church are investigated as an independent theological discipline at the Catholic Theological Faculty in Zagreb. Some interesting and useful data is presented relating to terminology (such as sociology, social teachings of the Church, Catholic social teaching, social teachings of the Church) and of the professors at the Catholic Theological Faculty in Zagreb who lectured in this subject in the recent past since the emergence of the Department of Social Teachings of the Church (31 March 2000). The second section of the paper: The Time of John Paul II: Definitions and Growing Interest and Modern Challenges to the Social Teachings of the Church deals with questions of importance and significance to social teachings of the Church as a theological and social life. Special attention is dedicated to the Croatian situation which foresees the development of social teachings of the Church on a theoretical and practical level. In fact current topics that social teachings of the Church deal with, can today be presented in Croatian theology and Croatian society as a necessary factor for inter-disciplinary dialogue. This applies to the internal situation in Croatia and for Croatia itself on its path to the European Union.

Key words: sociology, social teachings of the Church, Department of Social Teachings of the Church, autonomous social teachings, social speech of the Church.